

ازدواج فامیلی، وصلتی به رنگ خاکستری

برای خیلی از ما پیش آمده وقتی به سن ازدواج می‌رسیم خواهرزاده‌ها و برادرزاده‌های والدین‌مان اولین گزینه‌های ازدواج هستند که از سوی پدر و مادر یا سایر اقوام برای ازدواج معرفی می‌شوند.

جام جم آنلاین: برای خیلی از ما پیش آمده وقتی به سن ازدواج می‌رسیم خواهرزاده‌ها و برادرزاده‌های والدین‌مان اولین گزینه‌های ازدواج هستند که از سوی پدر و مادر یا سایر اقوام برای ازدواج معرفی می‌شوند.

بر اساس تقسیم‌بندی‌های علمی، به ازدواج‌هایی که در آن همسران با یکدیگر نسبت فامیلی درجه یک دارند ازدواج فامیلی گفته می‌شود. در واقع ازدواج دخترعمو با پسرعمو، دخترخاله با پسرخاله و در نهایت دخترعمه با پسردایی و بعکس در زیر مجموعه ازدواج‌های فامیلی قرار می‌گیرند که بر اساس آمارهای جهانی، کشورهای خاورمیانه بخصوص ایران مقام اول ازدواج‌های فامیلی در دنیا را به خود اختصاص داده است.

با توجه به ریشه اجتماعی و فرهنگی ازدواج در کشور، این نوع ازدواج‌ها در جوامعی که بافت سنتی و قبیله‌ای دارند بیشتر از دیگر جوامع به چشم می‌خورد. اگر چه میزان ازدواج‌های فامیلی یا باور به ازدواج‌های اجباری نظیر « عقد دخترعمو و پسرعمو در آسمان‌ها بسته شده است؛ در کشور به دلیل افزایش اطلاعات و آگاهی‌های خانواده‌ها با ظهور مراکز مشاوره‌ای قبل از ازدواج و انجام آزمایش‌های ژنتیکی، بالا رفتن سواد و آگاهی مردم، وقوع انواع مهاجرت و جابه‌جایی‌ها، کمرنگ‌تر از گذشته است، اما هنوز مشکلات و دغدغه‌های ناشی از این نوع ازدواج‌ها هزینه‌های روانی، جسمی، مادی و اجتماعی بسیار سنگینی را بر دوش خانواده‌ها و برخی جوانان تحمیل می‌کند، به طوری که وقتی مروری گذرا بر فهرست بیماری‌های شایع جامعه نظیر دیابت، آسم، بیماری‌های قلبی - عروقی، گوارش و حتی انواع سرطان‌ها داشته باشیم، رد پای عوامل ارثی و ژنتیکی در ایجاد این بیماری‌ها دیده می‌شود. حتی بروز برخی پدیده‌های اجتماعی نظیر طلاق در ازدواج‌های فامیلی بیشتر از سایر ازدواج‌ها اتفاق می‌افتد، هر چند ما هیچ ازدواج بی‌خطری در دنیا سراغ نداریم، اما این خطرها در ازدواج‌های فامیلی 4 برابر بیشتر از ازدواج‌های غیر فامیلی است.

ریشه 70 درصد بیماری‌های روانی در ازدواج فامیلی

شهربانو قهاری، استاد دانشگاه و روان‌شناس بالینی در پاسخ به این سوال « جام‌جم؛ که آیا بیماری‌های روانی نیز می‌تواند زمینه‌های ژنتیکی داشته باشد، می‌گوید: « از دیدگاه روان‌شناسان بیش از 70 درصد بیماری‌های روانی نظیر عقب‌ماندگی‌های ذهنی، افسردگی و سایر بیماری‌های روانی زمینه‌های ژنتیکی دارند که از طریق ازدواج‌های فامیلی منتقل می‌شوند، حتی برخی روان‌شناسان، اعتیاد را به زمینه‌های ژنتیکی ناشی از ازدواج فامیلی نسبت می‌دهند، به طوری که هر چه نسبت فامیلی زوجها به هم نزدیک‌تر باشد، احتمال ایجاد مشکلات روانی در فرزندان آنها بیشتر است.«

او در پاسخ به این پرسش که آیا صرف داشتن شناخت کافی از خانواده‌ها می‌تواند دلیلی برای رسیدن به یک ازدواج موفق باشد، تصریح می‌کند: « اگر چه شناخت به عنوان یکی از مهم‌ترین معیارهای ازدواج نقش بسیار مهمی در موفقیت آن دارد، اما در بسیاری از مواقع در ازدواج‌هایی که همسران، تجربیات مشترکی از دوران مختلف زندگی خود و خانواده‌های همدیگر دارند جاذبه‌های ازدواج در بین آنها نسبت به ازدواج‌های غیر فامیلی کمرنگ‌تر است.«

وی با بیان این‌که نوع شخصیت و فرهنگ خانواده‌ها در موفقیت یا عدم موفقیت ازدواج‌های فامیلی بسیار موثر است، اشاره می‌کند: « خانواده‌هایی که مداخله‌گر، سلطه‌نگر و خودخواه هستند و فرهنگ پدرسالاری یا مادرسالاری در آنها حاکم است، با نادیده گرفتن استقلال و آزادی عمل، روابط زن و شوهر را به تنش و جدال تبدیل می‌کنند. با حاکم شدن نگرش بدبینانه بین زوجها و خانواده‌ها، حرمت‌ها و ارزش‌های خانوادگی شکسته می‌شود، به طوری که حتی در مواقعی، ملاحظه‌ها و رودربایستی‌های فامیلی امکان تصمیم‌گیری‌های عاقلانه و درست را از آنها می‌گیرد، حتی کسانی که تن به ازدواج فامیلی می‌دهند، برای این‌که طلاق‌شان به کدورت‌های بزرگ‌تر و گسترده‌تر منجر نشود، می‌سوزند و می‌سازند یا در صورت طلاق، کل رابطه خویشاوندی آنها مختل می‌شود.«

تعصبات قومی عامل ازدواج‌های فامیلی

افسر افشار نادری، جامعه‌شناس و استاد دانشگاه نیز ازدواج‌های فامیلی در ایران را ریشه در عوامل فرهنگی و اجتماعی خانواده‌ها می‌داند و در این باره می‌گوید: « در ازدواج‌های فامیلی، خانواده‌ها به جای این‌که تابع عقلانیت باشند، جامعه‌گرا هستند، یعنی

دیدگاه دیگران، در تصمیم‌گیری‌ها مهم‌تر از مصلحت خودشان است و جامعه‌شناسان ازدواج‌های فامیلی را به دلیل شباهت‌های زیاد ژنتیکی و اختیار نداشتن زوجها در انتخاب همدیگر مردود می‌دانند. در این نوع ازدواج‌ها، خانواده‌ها و فامیل دو طرف با اکتفا به یکی از معیارهای ازدواج، یعنی شناخت و این‌که دو طرف از بچگی همدیگر را می‌شناسند و به غریبه‌ها اعتماد نمی‌کنند، به ازدواج فامیلی رای می‌دهند.

ازدواج فامیلی در طول تاریخ به عنوان یک ازدواج مطمئن و مقبول تلقی می‌شد، در حالی که ازدواجی موفق است که بر اساس عشق، علاقه، شناخت صحیح و عقلانیت صورت بگیرد. در ازدواج‌های فامیلی بیش از 60 درصد دختران و پسران از همدیگر شناخت صحیحی ندارند و اگر بخواهند این معیار را در ازدواج‌های خارج از ازدواج فامیلی اعمال کنند با تحقیقات درست می‌توان به شناخت کافی دست یافت. «

نکته: برخلاف باور بسیاری از خانواده‌ها، در 60 درصد ازدواج‌های فامیلی، همسران شناخت صحیحی از هم ندارند و صرفاً شناخت دوران کودکی دلیلی برای موفقیت این ازدواج‌ها نیست
وی درصد شیوع ازدواج‌های فامیلی در مناطق مختلف کشور را متفاوت می‌داند و تصریح می‌کند: « ازدواج‌های فامیلی در مناطق جنوبی کشور و ایلام به دلیل این‌که قانونشان تابع قوانین محلی است و تعصبات قومی زیاد است به طوری که دولت نمی‌تواند در قوانین آنها دخالت کند، شایع‌تر از سایر مناطق است، حتی در بسیاری از مواقع دختران در این مناطق به دلیل تن ندادن به این نوع ازدواج‌ها کشته می‌شوند یا دست به خودکشی می‌زنند. «

وی ضمن تاکید بر نقش آموزش به عنوان مهم‌ترین رکن تغییرات فرهنگی در هر جامعه، آموزش‌های فرهنگی توسط رسانه‌های دیداری و شنیداری در جامعه را غیرکاربردی و دستوری می‌خواند و اشاره می‌کند: « باید مراکز آموزشی مثل مدرسه، دانشگاه‌ها، رسانه‌ها و نهادهای مدنی با آموزش‌های کاربردی و غیر دستوری زمینه‌های تغییرات فرهنگ‌های نادرست و غلط را در جامعه فراهم کنند. متأسفانه در شرایط کنونی رسانه‌ها برای فرهنگ‌سازی به جای این‌که آموزش‌های کاربردی و عملی برای تغییر یک‌سری سنت‌ها را به کار بگیرند به یک‌سری مباحث تئوری و نظری آموزش اکتفا می‌کنند. «

شباهت بیشتر، اختلال بیشتر

دکتر عباس شکوری گرکانی، استادیار بخش انسیتو کانسر ژنتیک مجتمع بیمارستانی امام خمینی (ره) در گفت‌وگو با جام‌جم، ازدواج را از دیدگاه علم ژنتیک به گروه‌های مختلف فامیلی و غیر فامیلی تقسیم می‌کند و می‌گوید: « در ازدواج‌هایی که در آن همسران، نسبت فامیلی درجه یک مانند دخترعمو و پسرعمو، دخترخاله و پسرخاله و در نهایت دخترعمه با پسردایی و بعکس داشته و شباهت‌های زیاد ژنتیکی به هم دارند، درصد ابتلا به بیماری‌های ژنتیکی بالاست، چون در نیمی از کروموزوم‌های یک تا 23 مردان 50 محل و در کروموزوم‌های یک تا 23 زنان نیز 70 محل نوترکیبی از ژنوم انسانی وجود دارد، در نتیجه در ازدواج‌های فامیلی، تخمکی که از زنان تولید می‌شود 70 بار و در اسپرم تولیدی مردان نیز 50 بار امکان تغییر این ژنوم وجود دارد. «

او با بیان این‌که ریسک ابتلا به بیماری‌های ژنتیکی ناشی از ازدواج‌های فامیلی 3 تا 4 برابر بیشتر از ازدواج‌های دیگر است، تاکید می‌کند: « بر اساس تحقیقات انجام شده، هر فردی که متولد می‌شود، 6 تا 12 جهش جدید ژنتیکی در او صورت می‌گیرد، اگر چه این جهش‌ها لزوماً در افراد ایجاد بیماری نمی‌کند، اما می‌تواند یک‌سری تغییرات در ژنوم انسان باشد که اگر در این تغییرات 2 فرد شباهت‌های زیادی داشته باشند (که منشأ آن پدربزرگ‌ها باشد) در ازدواج‌شان فرزندان متولد شود که هر دو جهش همان پدربزرگ را داشته و در نتیجه شانس ابتلا به بیماری‌های ژنتیکی در این نوع فرزندان 3 تا 4 برابر بیشتر از دیگران است. «

این فوق‌تخصص ژنتیک، بیماری‌های ژنتیکی ناشی از ازدواج‌های فامیلی را به 2 گروه بیماری‌های غالب (مندلی) و مغلوب تقسیم می‌کند و می‌گوید: « در گروه بیماری‌های مغلوب ممکن است پدر و مادر سالم، اما ناقل ژن معیوب باشند. در ازدواج‌های فامیلی ژن معیوب از پدر و مادر به فرزندان انتقال می‌یابد و سقف بچه‌هایی که ناقل ژن معیوب هستند، حدود 25 درصد برآورد می‌شود، اما ضریب نفوذ ابتلا به فرزندان به گروه بیماری‌های مندلی یا غالب نظیر لب‌شکری، بیماری‌های قلبی، دیابت، آسم و شکاف لب بسیار متفاوت است. ژن ناقل این گروه بیماری‌ها در پدر و مادر پایین‌تر، اما در پدربزرگ و اجداد آنها شدیدتر است، در نتیجه احتمال انتقال آن به نوزادان بیشتر است، بنابراین ریسک ابتلا به بیماری‌های مندلی در نوزادان ازدواج‌های فامیلی، 50 درصد است. « این پزشک همچنین با تاکید بر این‌که بیماری‌های ژنتیکی قابل درمان نیستند یادآوری می‌کند: « با توجه به این‌که بیش از 13 هزار نوع بیماری ژنتیکی در دنیا شناخته شده، در حال حاضر محققان در خارج در حال بررسی و کشف راه‌های درمان کمتر از 10 بیماری ژنتیکی هستند که هنوز در این زمینه به نتیجه نرسیده است، اما چیزی که مهم است انجام اقدامات تشخیصی قبل از ازدواج و تشخیص قبل از تولد یا قبل از لانه‌گزینی این بیماری‌ها از طریق مراکز مشاوره‌های قبل و بعد ازدواج است. «

شکوری در پاسخ به این سوال که هزینه‌های ناشی از تست‌های ژنتیک در ایران چقدر است تاکید می‌کند: « هزینه برخی

تست‌های ژنتیکی مثل اقدامات تشخیصی در بیمارستان‌ها و مراکز دولتی نسبت به برخی تست‌های قبل از تولد مثل نمونه‌برداری از مایع رحم، در حد مطلوب است، اما هزینه تست‌های لانه‌گزینی یا کاشت سلول‌ها در رحم به جهت بررسی سالم‌بودن ژن در رحم مادر به دلیل نیاز به تکنیک‌های جدید، بسیار بالاتر است.

طاهره مرادی / جام‌جم